

Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji, moč čustev ženskih likov in možnosti dialoga

Values in Judaeo-Christian Sources and Traditions, the Strength of Emotions of Female Characters and the Possibilities for Dialogue

Uvodnik

Tematska številka *Bogoslovnega vestnika*, ki je pred vami, prinaša bogato vsebino, osredotočeno na vrednote judovsko-krščanskih virov in tradicij. Prispevki so nastali v okviru dveh pomembnih raziskovalnih pobud, ki ju vodi in koordinira Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani. Prva pobuda, raziskovalni program P6-0262 z naslovom „Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga“ (2022–2027), in druga, raziskovalni projekt J6-50212 z naslovom „Moč čustev in status ženskih likov v različnih literarnih žanrih Stare zaveze“ (2023–2026), potekata pod vodstvom Irene Avsenik Nabergoj v okviru Javne agencije za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) in Univerze v Ljubljani.

Vsebinske temelje raziskovalnega programa P6-0262 je Irena Avsenik Nabergoj zasnovala leta 2016, ko je s prevzemom vodenja programske skupine prenovila prejšnji program „Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti“ (prejšnji vodja Jože Krašovec) ter ga obogatila z novim poudarkom na dotlej pogosto spregledani in premalo raziskani temi – vrednotah v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter njihovih možnostih za medkulturni in medreligijski dialog. S tem je odprla novo raziskovalno poglavje, ki se osredotoča na preseganje meja med različnimi verskimi in kulturnimi tradicijami, s posebnim poudarkom na univerzalnih vrednotah, ki povezujejo človeštvo. Program ne le preučuje zgodovinski in kulturni vpliv teh vrednot, temveč tudi osvetljuje njihov pomen za sodobne izzive, kot so sožitje, etični dialog in globalna povezanost.

Na tej osnovi je zasnovala tudi raziskovalni projekt J6-50212, v katerem je izpostavila dotlej zapostavljeno vlogo čustev v Svetem pismu in tradiciji. Projekt, ki ga je že leta 2018 oblikovala kot bilateralno raziskovalno iniciativo in se je začel izvajati leta 2023, odpira nova interdisciplinarna obzorja. Preučevanje čustev in ženskih likov v Svetem pismu razkriva neizčrpano bogastvo svetopisemskih vsebin in njihove

zgodovinske ter literarne odmeve v različnih kulturnih in družbenih kontekstih. S tem ne gradi le mostov med raziskovalnimi področji, temveč tudi pogloblja razumevanje človeških izkušenj, izraženih skozi čustva in literarne podobe, kar dopolnjuje temeljno usmeritev programa P6-0262 v raziskovanje univerzalnih vrednot.

Obe raziskovalni pobudi osvetlujeta ključna vprašanja teološkega in literarnega raziskovanja ter temeljita na interdisciplinarnem pristopu, ki vključuje teološke, antropološke, religiološke, literarne, zgodovinske, pravne, psihološke in druge razsežnosti. S poudarkom na dialogu med različnimi disciplinami omogočata celostno raziskovanje obravnavanih tem ter ponujata poglobljen vpogled v kompleksno dediščino judovsko-krščanskih virov in tradicij, hkrati pa odpirata prostor za sodobne interpretacije in možnosti dialoga v globalnem kontekstu.

Sveto pismo, osrednji temelj judovsko-krščanske dediščine, predstavlja neizčrpen zaklad modrosti, saj se v njem prepletajo brezčasni etični nauki z najglobljimi razsežnostmi človeške duševnosti. Vrednote, kot so pravičnost, ljubezen, spoštovanje in usmiljenje, izhajajo iz svetopisemskih zapovedi in pripovedi, vendar se resnično udejanjajo in zaživijo v konkretnem življenju – v dejanjih, odnosih, notranjih bojih in iskrenem iskanju smisla. Njihovo polnost razkrivajo globoka čustvena doživetja, ki jih prebujajo molitev, kesanje, slavljenje, upanje ter zavezanost sočutju in odgovornosti do sočloveka. Te vrednote presegajo besede in se oblikujejo v izkušnjah ljubezni, odpuščanja in skrbi za druge. Deset zapovedi ne predstavlja zgolj moralnega temelja, temveč predvsem povabilo k življenju, v katerem sta zvestoba Bogu in skrb za bližnjega globoko prepleteni. Njihov vpliv se uresničuje v vsakodnevnih dejanjih ljubezni in sočutja. Ponižnost in odpuščanje se zares uresničujeta prav v odnosih – v srečanju z bližnjim, v iskanju sprave ter v trenutkih, ko človek sledi Božjemu vodstvu. Tako se zapovedi preobražajo v živo izkušnjo, ki vodi k notranjemu miru, globljemu razumevanju sebe in usklajenosti z Božjo voljo.

Čustva v Svetem pismu niso le tihi spremljevalci človekovega odnosa z Bogom, temveč ključno orodje razodetja – skoznje se razkrivata tako Božja bližina kot človekovo iskanje svetosti. Veselje ob stvarjenju odseva lepoto in harmonijo Božjega načrta, žalost ob grehu razkriva globino Božje ljubezni in hrepenenja po obnovitvi odnosa, gorečnost prerokov priča o nepremagljivi sili resnice, tiha molitev vernikov pa odpira srce za dotik Božje milosti. Na čustveni ravni človek doživlja bližino Boga – v hvaležnosti, kesanju, slavljenju in zaupanju. Vrednote, kot so pravičnost, usmiljenje, zvestoba in ljubezen, pa te čustvene izkušnje preoblikujejo v konkretna dejanja in odnose, skozi katere se človekovo življenje usmerja k dobremu. Čustva in vrednote skupaj oblikujejo celosten odziv, ki presega misel in čutenje ter se kaže v vsakodnevnem življenju – v odločitvah, skrbi za druge in iskanju pravičnosti ter miru.

Čeprav svetopisemsko sporočilo posebej nagovarja verujoče, se njegova moč kaže tudi kot univerzalno povabilo k razmisleku o osnovnih etičnih vprašanjih in človeškem dostojanstvu. Tudi tisti, ki ne poznajo Boga ali se ne identificirajo z vero, lahko v svetopisemskih vrednotah prepoznajo smernice za bolj pravičen in soču-

ten svet. Ljubezen, odpuščanje in pravičnost imajo globok odmev, ki presega religiozni okvir in nagovarja osnovno človeško hrepenenje po dobrem življenju in povezanosti z drugimi. Jezusova povabila k ljubezni, skrbi za uboge in odpuščanju odsevajo najvišje ideale, ki so vtakani v srž krščanskega življenja. Skozi stoletja je Sveto pismo oblikovalo versko prakso ter kulturne in moralne smernice, ki presegajo časovne in prostorske meje. Njegova univerzalna sporočila o pravičnosti, ljubezni in sočutju ostajajo trden steber tudi v hitro spreminjajočem se svetu. Sveto pismo nagovarja globine človekove duše, vabi nas k dialogu in razumevanju ter nas usmerja na pot, na kateri vrednote oživijo, postanejo resničnost in človeku podarjajo življenje, prežeto z namenom in smislom.

Sodelavci pri pripravi te tematske številke smo oblikovali 16 izvirnih prispevkov, ki na različne načine osvetljujejo in poglobljajo naše razumevanje Svetega pisma kot temeljnega vodnika za moralno življenje in dialog med tradicijami. Poleg 14 članov raziskovalnega programa in projekta z matične Teološke fakultete UL sta k ustvarjanju tematske številke pomembno prispevala tudi sodelavca projekta J6-50212, ki prihajata z Inštituta za kulturno zgodovino ZRC SAZU. To medinstitucionalno sodelovanje zagotavlja sinergijo, ki krepi raziskovalne dosežke in odpira nove možnosti za nadaljnje sodelovanje. S povezovanjem znanstvenih in raziskovalnih prizadevanj, ki presegajo meje posameznih ustanov, spodbuja interdisciplinarne pristope in omogoča bogatejše vpoglede v kompleksna vprašanja, kot so povezovanje literarnih in teoloških tradicij, raziskovanje pomena duhovnosti ter čustvenih in simbolnih razsežnosti, ki oblikujejo človekovo izkušnjo vere in kulturne dediščine.

V osrčju vseh prispevkov v okviru obeh raziskovalnih skupin je Sveto pismo, temeljni judovsko-krščanski vir, ki Judom in kristjanom služi kot osrednji vodnik na vseh področjih verskega življenja, kulture in vzgoje. Sveto pismo ni le globoko religiozno besedilo, temveč vrhunska literarna mojstrovina, ki z bogato retorično oblikovanostjo, slogovno dovršenostjo ter prepletom simbolov, metafor in različnih literarnih žanrov navdihuje neštete generacije. Hkrati pa predstavlja tudi trdno moralno izhodišče, ki je skozi stoletja oblikovalo vrednote civilizacij in navdihovalo več generacij, kot jih je mogoče prešteti. Prav zato je tudi temeljni vir vseh področij teoloških znanosti in s svojimi pripovedmi, poezijo, zakoni, preroškimi vizijami in modrostno literaturo predstavlja neizčrpen vir navdiha za teološko raziskovanje in dialog med različnimi tradicijami.

Prispevki, zbrani v tej tematski številki, izhajajo iz študija Svetega pisma ali vzpostavljajo razmerje do njega. V središču obravnave avtorjev in avtoric so vrednote, čustva in dialog, ki jih Sveto pismo na izjemen način osvetljuje in razodeva. Deset zapovedi, ki jih je Mojzes prejel na Sinaju, predstavlja jedro moralnega nauka Stare zaveze (2 Mz 20,1-17). Prve zapovedi nas pozivajo k zvestobi in spoštovanju Boga: »Ne imej drugih bogov poleg mene« (20,3) in »Pomni, da boš posvečeval sobotni dan!« (20,8). Te zapovedi poudarjajo pomen človekove povezanosti z Bogom, kar je temelj za pravičen in urejen odnos do sočloveka. Preostale zapovedi, kot so »Ne ubijaj« (20,13), »Ne kradi« (20,15) in »Ne pričaj po krivem« (20,16),

utemeljujejo vrednote spoštovanja življenja, poštenosti in resnicoljubnosti. Te vrednote oblikujejo skupnosti, ki temeljijo na medsebojnem zaupanju in pravičnosti.

Kristus v Novi zavezi nadgradi zapovedi z duhom ljubezni in milosti. Ko ga vprašajo, katera zapoved je največja, odgovori: »Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem, z vso dušo in z vsem mišljenjem« (Mt 22,37) in »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe« (22,39). S tem povzame bistvo postave in prerokov ter ljubezen postavi kot temelj vsega moralnega delovanja. V govoru na gori (5–7) Kristus razkriva globlji pomen etičnih zapovedi. Poudarja vrednote, kot so milost in ponižnost: »Blagor ubogim v duhu, kajti njihovo je nebeško kraljestvo« (5,3), ter sočutje in odpuščanje: »Blagor usmiljenim, kajti usmiljenje bodo dosegli« (5,7). Zgled nesebične ljubezni najdemo tudi v njegovih besedah: »Nihče nima večje ljubezni, kakor je ta, da kdo dá svoje življenje za svoje prijatelje« (Jn 15,13). Kristusov nauk poudarja, da so vrednote milosti, ponižnosti, sočutja in nesebičnosti ključne za oblikovanje človekove notranje držbe in medčloveških odnosov. Spodbujajo nas, da sprejemamo druge kljub njihovim pomanjkljivostim, tako kot Bog sprejema nas. Ponižnost nas osvobaja prevzetnosti in odpira srce za resnico ter sočutje do trpljenja drugih. Nesebičnost nas spodbuja, da v središče svojega delovanja postavimo dobrobit drugih, kar vodi h globlji povezanosti in notranjemu miru.

Osrednje mesto med vrednotami pripada ljubezni. Apostol Pavel v svojem Hvalospjevu ljubezni pravi: »Ljubezen je potrpežljiva, dobrotljiva, ljubezen ni nevoščljiva, se ne ponaša, se ne napihuje, ni brezobzirna, ne išče svojega, se ne pusti razdražiti, ne misli hudega« (1 Kor 13,4-5). To je ljubezen, ki presega površinska ali bežna čustva in se uresničuje v dejanjih prijaznosti, sočutja, nesebičnosti, pravičnosti in odpuščanja.

Judovsko-krščanske vrednote imajo že stoletja pomembno vlogo pri oblikovanju moralnega okvira vernikov. Medtem ko se svet okoli nas hitro spreminja, pomen teh vrednot ostaja vedno enako trden. Načela ljubezni in spoštovanja drugih nam lahko pomagajo pri učinkovitejšem sodelovanju z ljudmi različnih ozadij in prepričanj, zmanjšujejo konflikte in povečujejo razumevanje. Sodobnemu človeku lahko pomagajo premostiti sebičnost in odtujenost, ki pogosto prevevata sodobno družbo. V vsakdanjem življenju se udeležujejo v preprostih dejanjih: prijazna beseda, pomoč potrebnemu, odpuščanje krivic in razumevanje za drugačnost. Krščanske vrednote spodbujajo osebno rast in samorefleksijo. S spodbujanjem človeka, da se osredotoči na ponižnost, odpuščanje in integriteto, te vrednote ljudem pomagajo živeti življenje, ki ima namen in smisel. Sveto pismo v tem smislu ni le moralna knjiga, temveč vir osebne preobrazbe, ki nas vodi k življenju v skladu z Božjo voljo in k ustvarjanju sveta, v katerem vladata pravičnost in mir.

Razvrstitev prispevkov v tej tematski številki sledi časovnemu zaporedju virov od antike do sodobnosti, kar bralcu ponuja celovit vpogled v bogato dediščino judovsko-krščanskih vrednot. Raziskovalni fokus sega od starozaveznih zgodb do sodobnih interpretacij svetopisemskih sporočil, pri čemer se razkrivata tako zgo-

dovinska globina teh vsebin kot tudi njihova aktualnost za sodobno družbo. Čeprav prispevki osvetljujejo le nekatere vidike neizčrpnega bogastva judovsko-krščanskih virov in tradicij, jasno razkrivajo daljnosežen in kontinuiran vpliv Svetega pisma, ki skozi različna obdobja prehaja v znanost, umetnost, kulturo in družbo. Bralec je povabljen, da poglobi svoje razumevanje svetopisemskega izročila ter odkrije njegovo brezčasno moč in navdih za soočanje z izzivi sodobnega sveta. Šestnajst znanstvenih člankov pokriva temeljna področja bibličnih virov, po-svetopisemskih judovskih in krščanskih virov, cerkvene zgodovine, dogmatike, liturgike in cerkvenega prava.

Matjaž Celarc obravnava lik Rebeke v Prvi Mojzesovi knjigi, zlasti v Jakobovem ciklu (1 Mz 24–27) in v Pavlovem Pismu Rimljanom (pogl. 9). Analiza se osredotoča na »Rebekino karakterizacijo in njen edinstveni odnos z Bogom« v prepletanju med Božjo suverenostjo in človeškim delovanjem. Avtor v svojem članku poudarja ključno vlogo Rebeke v svetopisemski pripovedi, v kateri Rebeka, kljub svoji kulturni marginalizaciji, dejavno uresničuje Božji načrt o prenosu Abrahamovega blagoslova prek svojega sina Jakoba. S podrobno analizo pripovedne strukture in značajske gradnje avtor prikaže njeno odločnost in njeno tesno povezanost z Bogom. Rebekina zavezanost višjemu poslanstvu nam razkriva pomen zaupanja v nevidni načrt in poudarja vrednoto poguma, da aktivno sodelujemo v njegovem izpolnjevanju, tudi če to pomeni tveganje ali odpoved.

Članek Irene Avsenik Nabergoj „Čudežne poti do materinstva: Transformacija Haninih molitev (1 Sam 1–2) v Marijini hvalnici (Lk 1,46–55), apokrifu *Liber Antiquitatum Biblicarum* in *Targumu*“ prerokov razkriva globoko duhovnost ženskih likov v Svetem pismu, katerih molitve odsevajo moč vere sredi stisk. Hanina molitev in Marijin *Magnificat* združujeta ponižnost in vzvišenost, ko povzdigujeta odrinjene in razkrivata praznino mogočnih. Hanina zgodba prepričljivo razkriva, da Božja milost presega človeško logiko, Marijina hvalnica pa v svoji preprostosti odseva globoko zaupanje. Razkriva, kako Bog pogosto izbere šibke in odrinjene, da razkrije svojo moč in uresniči odrešenjske načrte. Nerodovitnost, kot jo doživljajo Hana, Rebeka in Rahela, postane simbol univerzalnega hrepenenja po izpolnitvi, ki presega bolečino družbene izključenosti. Prav v tej krhkosti se njihova vera izkaže za odločilno – tam, kjer človeška logika ne najde poti, vera odpre vrata Božjemu delovanju. V apokrifnem *Liber Antiquitatum Biblicarum* Hanina zgodba zažari kot širša odrešenjska vizija, v kateri njena vera postane simbol neuklonljive moči, ki presega družbene meje, *Targum prerokov* pa Hanino molitev preoblikuje v apokaliptični spev, ki poudarja Božjo sodbo in usmiljenje. Skozi Hanino in Marijino molitev se razkriva sporočilo, da je prav v globinah ranljivosti moč vere tista, ki odpira pot Božji milosti in odrešenju.

Članek Marie Carmele Palmisano o Abigájili v literarnem kontekstu 1 Sam 25 analizira vlogo Abigájile kot modre ženske, ki posreduje v konfliktu med Davidom in Nabalom ter spodbuja dialog čustev v skladu z judovsko-krščanskimi vrednotami. Poudarja, kako Abigájila s svojo modrostjo, odgovornostjo in vero prepreči Davidovo maščevalno jezo ter ga vodi k zaupanju v Božjo pravičnost. Avtorica raz-

iskuje jezikovne in simbolične vidike starozaveznega besedila, pri čemer čustva, kot so jeza, sočutje in druga, interpretira kot ključna za razumevanje medsebojnih odnosov. Prispevek temelji na hebrejskem izvirniku in vključuje tudi sodobne prevode, kar omogoča poglobljeno razumevanje verske in antropološke dediščine. Članek izpostavlja pomen ženskega lika za krepitev vrednot, kot so pravičnost, sprava in mir, v duhu dialoga med tradicijo in sodobnostjo.

Članek Ivana Platovnjaka „Čustva žalovanja pri starozaveznih ženskah po smrti bližnje osebe“ preučuje čustva žensk v Stari zavezi ob izgubi bližnjih in njihovo vlogo v judovsko-krščanski tradiciji. Avtor obravnava fizične in duhovne izraze žalovanja, kot so trganje oblačil, lamentacije in ponižnost, ki odsevajo kulturno globino in versko občutljivost teh praks. Poudarja, da starozavezni opisi žalovanja vključujejo univerzalna čustva, kot so žalost, jeza, tesnoba in krivda, ter omogočajo dialog med individualnimi in skupnostnimi izrazi izgube. Primeri, kot so zgodbe o Raheli, Naomi, Juditi in Ricpi, osvetljujejo kompleksnost ženskih čustev ter njihovo povezavo z vero in vrednotami. Prispevek izpostavlja pomen lamentacij kot sredstva za izražanje čustev in iskanje duhovne tolažbe ter povezuje bogato simboliko in rituale žalovanja z globokim antropološko-teološkim sporočilom, ki presega kulturne in časovne meje. Avtor spodbuja sodobno refleksijo o vrednosti teh starodavnih praks za razumevanje in obvladovanje čustev v današnjem času.

Jože Krašovec v članku „Pot do novega katoliškega prevoda Svetega pisma (2024) med teorijo in prakso“ obravnava različne izzive, s katerimi se srečujejo vsi prevajalci Svetega pisma iz izvirnih jezikov. Poglavitni izziv za vsak komentiran prevod Svetega pisma so problemi tekstne kritike izvirnega besedila v hebrejščini, aramejščini in grščini. Drugi zahtevni izziv je dvatisočletna tradicija hermenevtike in specifične potrebe sodobne splošne in biblične znanosti. Tretji pomembni izziv je razvoj prevodnega jezika, ki je vedno bogatejši s filološkimi študijami, književnostjo in literarno kritiko. Novi prevod sledi načelu točnega prevoda po izvirniku na jezikovni, semantični in literarni ravni, glede osnovne strukture besedil in razčlenitve z vmesnimi naslovi pa se drži svetovno razširjene francoske *La Bible de Jérusalem* (BJ) iz leta 2000. Naš novi, uradni prevod Svetega pisma kljub temu ne ukinja prejšnjega, ekumenskega, ampak ga v vseh bistvenih postavkah dopolnjuje. Avtor posebej izpostavlja vrednote duhovnosti in spoštovanja tradicije v dialogu z aktualnimi potrebami liturgije in akademskega preučevanja. Čustvena globina in simbolika besedil, kot so metafore in paralelizmi, pomembno prispevata k razumevanju sporočila Svetega pisma. Novi slovenski prevod iz leta 2024, ki sledi zgledu francoske *La Bible de Jérusalem*, je zasnovan kot most med izvirnimi svetopisemskimi besedili in sodobno jezikovno ter kulturno realnostjo ter prinaša bogato literarno in kulturno dediščino v sodobni slovenski prostor.

Članek Jana Dominika Bogataja „Samoreprezentacije in identiteta zgodnjekrščanskih avtoric v prizmi starozaveznih likov“ preučuje, kako so zgodnjekrščanske avtorice s pomočjo starozaveznih zgodb in likov oblikovale svojo identiteto ter izražale duhovno poglobljenost in dialog z judovsko-krščanskimi tradicijami. Perpetua v svojem dnevniku (*Trpljenje sv. Perpetue in Felicite*, 203) s pomočjo simbolike, kot je vizija zmage nad zmajem, vzpostavi podobo nove Eve in Marije.

Proba Betitia Faltonia v pesnitvi *De laudibus Christi* (362) skozi verzifikacijo biblijskih zgodb poudarja duhovno vlogo Eve in Marije v odrešenjski zgodovini. Egerija v *Potopisu (Itinerarium Egeriae, 381–384)* skozi romanje po svetih krajih starozaveznih očakinj, kot so Rebeka, Sara in Rahela, prikazuje enakopravnost ženskih likov v svetopisemskih pripovedih. Evdokija v *Homerocentones* (444–460) s pomočjo verzov iz Homerja reinterpretira zgodbo o stvarjenju, padcu in posledicah greha, pri čemer ženski liki ohranjajo dostojanstvo in sočutje. Njihova dela poudarjajo vrednote duhovnosti, enakopravnosti in zvestobe izvoru, hkrati pa izpostavljajo čustveno moč ter kulturno ustvarjalnost žensk. Avtor razkriva, da ta besedila ne le osvetljujejo duhovni in kulturni položaj zgodnjekrščanskih žensk, ampak tudi spodbujajo iskanje ravnotežja med spoštovanjem dediščine preteklih vrednot, praks in kulturnih okvirjev ter prizadevanjem za vključevanje sodobnih načel enakosti, pravičnosti in človekovih pravic.

Janez Ferkolj v prispevku „Živo upanje“ raziskuje temeljno vlogo krščanskega upanja kot teološke kreposti, ki presega zgolj človeška pričakovanja in se razodeva kot povezava med vero in ljubeznijo (Rim 5,5). S pomočjo svetopisemskih virov (npr. Ps 16, Jn 14,6), *Katekizma katoliške Cerkve* (1993) in literarnih prispevkov, kot so dela Charlesa Pégyuya (2012), osvetljuje krščansko upanje kot življenjsko moč, zasidrano v Kristusovem vstajenju (1 Pt 1,3). Poudarek prispevka je na dialogu med judovsko in krščansko tradicijo ter na pomembnosti molitve, ki človeka vodi v notranje očiščenje in srečevanje z Božjim presežnim. Upanje, kot ga predstavi avtor, ni beg od sveta, ampak dejavno pričevanje v življenju, ki presega smrt in utrjuje vero v večno življenje. To upanje ne osramoti, »ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan« (Rim 5,5).

Aljaž Krajnc se v članku „Jožef in Potifarjeva žena v poznoantičnem judovskem in krščanskem slovstvu v semitskih jezikih“ dotika raziskovanja teme zapeljevanja v pripovedih o Jožefu in Potifarki. Preučuje zgodbo Jožefa in Potifarjeve žene z vidika izvenkanoničnih motivov v judovski in krščanski tradiciji (2.–7. stoletje). Poseben poudarek daje poroznosti meja med religijami pri prenosu motivov in razvoju unikatnih elementov znotraj posamezne tradicije. Ugotavlja, da se nekateri motivi specifično pojavljajo le v judovskih besedilih, medtem ko krščanska dela razvijajo razširjene zgodbe o usodi Potifarjeve žene po Jožefovem vzponu.

Gregor Pobežin v svojem članku analizira vzorce kljubovanja in čustvovanja v Prudencijevem „Mučeniškem vencu“, pri čemer izpostavlja spoj klasičnih poganskih metričnih oblik s krščansko vsebino. V središču so podrobni opisi trpljenja krščanskih mučencev, ki z junaško vzdržljivostjo in radostjo izkazujejo svojo vero, obenem pa razgaljajo nemoč njihovih mučiteljev. Poudarek je na emocionalni dinamiki – od strahu, bolečine in zmedenosti do spokojnega sprejetja smrti kot zmage –, kar pesniško nadgradi Prudencijeva retorična in literarna spretnost. Prispevek razkriva predvidljivo zgradbo himn, v kateri proces mučeništva sledi vzorcu: obtožba, mučenje, smrt in zmaga duha nad telesno bolečino. Prudencijevo delo deluje kot literarni most med krščanskimi vrednotami in estetskimi standardi antične književnosti, pri čemer presega zgolj naracijo in prepričuje z močjo čustev ter simbolike. Izbrani verzi povzdigujejo fizične rane mučencev kot simbol

njihove duhovne zmage in povezanosti s Kristusovim trpljenjem. Kri, prelita v ime nu vere, postane vizualna in simbolna izjava o vztrajnosti v prepričanju, pri čemer se telesna bolečina spreminja v slavljenje. Prudencij s tem ne le estetizira trpljenje, temveč ga postavlja v središče krščanske teologije kot izraz preobrazbe – zemeljsko telo postane božje znamenje, smrt pa začetek novega življenja.

Neža Zajc v svojem članku analizira teološki in literarni pomen molitvene prakse svetega Maksima Grka (ok. 1469–1556), s posebnim poudarkom na njegovi *Molitvi k Božji Materi*. Avtorica izpostavi Maksimovo osebno spokorniško držo, ki se prek intenzivnega molitvenega dialoga z Božjo Materjo odraža kot tesna povezava med človeško šibkostjo in božansko čistostjo. Molitev temelji na svetopisemskih in patrističnih tradicijah in je obogatena z bizantinsko liturgijo in mistiko, pri čemer je Marija prikazana kot edinstvena posrednica med verniki in Bogom. Ključne teme, kot so čistost, vera in ljubezen, odražajo Maksimovo zavedanje o človekovi grešnosti, hkrati pa poudarjajo možnost odrešenja prek molitvene interakcije z Božjo Materjo. Prispevek pokaže, da je Maksim Grk svojo osebno duhovno izkušnjo oblikoval v univerzalno cerkveno molitveno prakso, ki presega individualne meje in naslavlja širšo skupnost vernikov. V izbranih verzih Maksim Grk poudari osrednjo vlogo Božje Matere kot čistosti, ki presega človeško naravo in je dostopna le prek milosti ter molitvene priprošnje. Izraz ‚nesnovna čistost‘ nakazuje transcendenco, ki je človeškemu razumu nedoumljiva, a vseeno dosegljiva skozi iskreno kesanje in zaupanje v Marijino posredovanje. Maksim v svoji molitvi prepleta ponižnost, zavedanje svoje lastne grešnosti in vero v božansko usmiljenje, pri čemer postavlja Božjo Mater kot most med človekovo grešnostjo in božansko popolnostjo. To izpostavi njen pomen ne le v teološkem smislu, temveč tudi v vsakdanji duhovni praksi.

Članek Slavka Krajncja se osredotoča na liturgično prenovo, ki jo je spodbudil Drugi vatikanski cerkveni zbor (1962–1965) in ki temelji na večdesetletnem liturgičnem gibanju, globoko zakoreninjenem v judovsko-krščanskih virih in tradiciji. Ta prenova ni zgolj tehnična sprememba bogoslužnih praks, temveč globok premik v duhovnosti, ki znova odkriva osrednjo vlogo zakramentov, zlasti evharistije, kot »vira in vrhunca krščanskega življenja«. Ključni mejnik je bila izdaja Rimskega obrednika v slovenskem jeziku leta 1932, ki je simbolizirala prizadevanje za bolj razumljivo in vključujoče bogoslužje. Prenova je temeljila na vrednotah občestvenosti, dialoga in dejavno živeče vere, pri čemer je Cerkev povezala sodobne potrebe z duhovno globino svojih korenin. Slovenska Cerkev je zvestobo izročilu združila z odprtostjo za razvoj, kar se je odražalo v vključevanju domačega jezika v bogoslužje (od leta 1965) in izdaji *Rimskega misala* leta 1975. Prenova bogoslužja poudarja, da mora biti liturgija ‚v duhu in resnici‘ resnični prostor dialoga z Bogom in med verniki, v kateri se združita kontemplacija in aktivno sodelovanje, in tako ostaja živ izraz neuničljive mladosti Cerkve.

Članek Alenke Arko „Teologija o laikih“ obravnava razvoj teologije laikov v Katoliški Cerkvi skozi zadnjih dvesto let. Izpostavlja tri ključne vidike: čut vere vernikov (*sensus fidei fidelium*), darove iz krsta (*tria munera*) in vprašanje služb v Cerkvi. Teološko razmišljanje temelji na preseganju zgodovinske delitve med hierarhijo in

laiki ter poudarja enako dostojanstvo vseh krščeni. Avtorica opozarja, da kljub prizadevanjem Drugega vatikanskega koncila razmejitve še vedno obstajajo in jih je mogoče preseči le z notranjo prenovo, ponižnostjo in poslušnostjo Svetemu Duhu.

Z mislijo J. H. Newmana »Cerkev ni le hierarhija in ni le iz laikov, ampak je celotno Božje ljudstvo kot telo« avtorica poudarja bistveno ekleziološko načelo, da je Cerkev občestvo, v katerem so vsi krščeni enakovredni udeleženci v veri. Vloga hierarhije in laikov je vzajemno dopolnjevanje – hierarhija vodi, laiki prinašajo življenje Cerkve v svet. Newmanov poudarek na ‚telesu‘ Cerkve odseva idejo enotnosti v različnosti. Vsi verniki so po krstu poklicani k preroški, duhovniški in kraljevski službi (*tria munera*). Razumevanje tega prispeva k dialogu med hierarhijo in laiki, ki temelji na čustveni, duhovni in praktični povezanosti.

Liza Primc v svojem članku raziskuje duhovnost ženske skozi filozofsko in teološko misel Edith Stein, ki je razvila celosten pogled na žensko naravo, njeno poklicanost in duhovno izpolnitev. Edith Stein je žensko razumela kot bitje dostojanstva, ki svoje poslanstvo uresničuje v materinstvu, vzgoji, partnerstvu in duhovnem življenju. Ključna je njena ugotovitev, da hrepenenje po ljubezni in preseganju vsakdanjega obstoja ženski omogoča globoko povezavo z Božjo ljubeznijo in ji daje smisel življenja. Devica Marija je za Edith Stein ideal popolne ženske, ki združuje naravno poklicanost z nadnaravno ljubeznijo in služenjem. Članek ponuja vpogled v univerzalnost ženske duhovnosti in njeno sposobnost črpati moč iz večnega vira Božje ljubezni.

V zbirki esejev „*Essays on Woman*“ Edith Stein osvetljuje bistveno duhovno naravo ženskega hrepenenja po ljubezni in povezanosti. Poudarja, da ženska svojo izpolnitev najde v predanosti in ljubezni, ki je zakoreninjena v Božji popolnosti. Po Steinovi je Bog edini, ki lahko v polnosti sprejme in izpolni žensko srce, saj gre za ljubezen, ki presega človeško omejenost. Njene besede odsevajo močno čustveno in duhovno komponento ženske narave ter razkrivajo, da so čustva in duhovna povezanost ključna za žensko samouresničenje. Edith Stein s tem povzdiguje žensko vlogo in pokaže na njeno temeljno duhovno poklicanost, ki presega zgolj družbene in telesne vidike.

Cerkveni zgodovinar Miha Šimac v svojem članku ob 200. obletnici ljubljanskega kongresa (1821–2021) osvetljuje pomen tega pomembnega diplomatskega dogodka, ki je združil voditelje Evrope v času iskanja miru in stabilnosti. Osredotoča se na dnevniške zapise cesarja Franca I., ki ponujajo redek vpogled v doživljanje kongresa skozi oči enega njegovih osrednjih akterjev. Opisi krajev, stavb in predvsem cerkvenih slovesnosti osvetljujejo duhovno dimenzijo dogodka, ki presega zgolj politične razprave in se dotika univerzalnih vrednot povezovanja, spoštovanja in človeške solidarnosti. Avtor se posebej osredotoča na cerkvene slovesnosti, pomemben del kongresa, in jih na podlagi cesarjevih zapisov rekonstruira ter interpretira v političnem in družbenem kontekstu. V tradiciji judovsko-krščanskih vrednot so cerkveni obredi delovali kot simboli dialoga, miru in duhovne preнове. Članek postavlja cerkvene obrede v širši okvir diplomatskih in kulturnih

dogodkov tistega časa, obenem pa odpira vrata za nadaljnje raziskave. S tem Šimac prispeva k ohranjanju zgodovinskega spomina in spodbudi k uporabi manj poznanih virov za bolj celovit vpogled v dogajanje na ljubljanskem kongresu.

Članek Bogdana Kolarja o stikih slovenskih misijonarjev s kanadskimi Indijanci osvetljuje večplastno delo slovenskih misijonarjev, ki so zaradi znanja indijanskih jezikov in pastoralne gorečnosti odigrali ključno vlogo pri verskem, kulturnem in socialnem razvoju indijanskih skupnosti v Kanadi. Misijonarji, kot so Friderik I. Baraga, Franc Pirc in drugi, so vzpostavljali cerkvene strukture, pripravljali molitvene knjige in katekizme v indijanskih jezikih ter uvajali elemente evropske civilizacije, ki so jih videli kot izboljšanje življenjskih razmer Indijancev. Pri tem so delovali kot most med evropskimi in indijanskimi kulturami, pri čemer je njihovo delo odsevalo vrednote krščanske ljubezni, dostojanstva in pravičnosti. Njihova prizadevanja so omogočila dialog med različnimi kulturami ter prispevala k ohranitvi etnične identitete Indijancev. Še danes na njihovo delo spominjajo kulturno-sakralni spomeniki in tiskani dokumenti.

Avtor v članku izpostavlja globoko duhovno vrednost in pomen cerkvenih prostorov kot krajev, v katerih so Indijanci sami prevzemali odgovornost za svojo versko in skupnostno življenje. S tem misijonarji niso zgolj uvajali krščanskih praks, temveč so omogočili avtonomno duhovno življenje, ki je temeljilo na lokalni kulturi in potrebah. Članek poudarja, kako so vrednote ljubezni, solidarnosti in služenja, ki so zakoreninjene v judovsko-krščanski tradiciji, oblikovale pristop misijonarjev. Ti so prek pastoralnega delovanja in iskrenega dialoga s kanadskimi Indijanci gradili mostove razumevanja, spodbujali spoštovanje njihove etnične in kulturne dediščine ter prispevali k njihovemu družbenemu razvoju. Delo slovenskih misijonarjev je navdihujoč primer, kako lahko spoštovanje in odprt dialog med različnimi duhovnimi tradicijami ustvarjata temelje za mir in harmonične odnose.

Andrej Saje v svojem članku „Reforma Rimske kurije kot model prenove za vso Cerkev“ poudarja vrednote in čustva v judovsko-krščanskih virih ter možnosti za medverski dialog. Reforma Rimske kurije temelji na papeževi viziji Cerkve, ki vključuje misijonski duh, sinodalnost in moč občestva (Apostolska konstitucija „*Praedicate Evangelium*“, Frančišek, 2022). Spremembe odražajo nove možnosti za dialog, saj vključujejo večjo vlogo laikov, ki lahko prevzamejo vodstvene funkcije, ter decentralizacijo pristojnosti, ki poudarja subsidiarnost in vlogo škofovskih konferenc. V ospredju reforme sta dialog in sprememba miselnosti, ki krepi medosebne odnose in pripravljata temelje za prenovo odnosov med različnimi tradicijami. Saje vidi v reformi priložnost za poglobljeno evangelizacijo in skupno iskanje poti za sožitje med verstvi, kar povezuje s sodobnimi družbenimi izzivi in potrebami. Reforma ni zaključek, temveč izhodišče za nadaljnjo rast in dialog znotraj in zunaj Cerkve.

Sklepna misel. Naši raziskovalni skupini, programska P6-0262: „Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga“ in projektna J6-50212: „Moč čustev in status ženskih likov v različnih literarnih žanrih Stare zaveze“, sta združeni v prizadevanju za poglobljeno preučevanje in posredovanje judovsko-

-krščanskih vrednot, čustev in dialoga. Z združenimi močmi se usmerjamo v raziskovanje temeljev, ki povezujejo preteklost, sedanost in prihodnost ter odpirajo vrata za nove vpoglede in razumevanje naše kulturne in duhovne dediščine.

V jedru našega dela je skrb za raziskovanje in ohranjanje vrednot, kot so ljubezen, pravičnost, sočutje in ponižnost, ki jih razkrivamo v besedilih Svetega pisma in njihovem odmevu skozi zgodovino. Programska skupina preučuje širše vidike judovsko-krščanske tradicije in njenega vpliva na sodobno družbo, projektna skupina pa osvetljuje posebno moč čustev in edinstveno vlogo ženskih likov v starozaveznih literarnih žanrih. Skupaj gradimo mostove med raziskovalnimi področji, ki se združujejo v enovito celoto, bogato z interdisciplinarnimi vpogledi in družbeno relevantnimi razmisleki.

Pri tem skrbimo za povezovanje raznolikih znanstvenih pristopov – od filološke, literarne in zgodovinske analize svetopisemskih besedil do teoloških, religioloških, pravnih, psiholoških in antropoloških perspektiv. Naša skupna prizadevanja združujejo raziskovalce iz različnih ustanov, ki se z zavzetostjo in navdušenjem posvečajo vprašanjem o duhovnih vrednotah in družbenem smislu človeških izkušenj, zapisanih v starodavnih besedilih in aktualnih temah sodobnosti.

Zavezanost raziskovanju ne izhaja le iz akademskega interesa, temveč iz globokega prepričanja, da vrednote, ki jih razkrivamo, ponujajo odgovore na ključne izzive našega časa. Prepričani smo, da ljubezen in pravičnost, sočutje in dialog niso le besede na papirju, temveč sile, ki spreminjajo svet in povezujejo ljudi ne glede na njihova ozadja. S svojimi raziskavami želimo ustvarjati prostor za refleksijo, poglobitev in praktično udejanjanje teh vrednot v vsakdanjem življenju. Vse to počnemo z zavedanjem, da je naša skupna pot tudi priložnost za rast – osebno, znanstveno in družbeno – ter da skupaj ustvarjamo prihodnost, v kateri so judovsko-krščanske vrednote ne le zgodovinski temelj, temveč živa resničnost, ki bogati vse vidike človeškega sobivanja.

Irena Avsenik Nabergoj